

F. ONDARRA EUSKALTZAIN BERRIARI ERANTZUNA

Altsasu, 1981-III-22

J. M. Satrustegi

Aralar eta Urbasa mendialde bien arteko Sakanan eman dio aurtan Euskaltzaindiak udaberriari hasiera. Atzo, martxoak 21, Urdiainen zituen egun osoko bilerak, bart tren guzien fistu, joan-etorri eta burrunbaren artean egin du lo Zuzendaritzak Altsasun, eta gaur, azkenekotz, euskaltzaletasunaz hainbeste dakien kaputxinoen etxe maitagarri honetan egiten du bere batzarre irekia.

Bego olerkarietzat udaberriaren sarrerako gaupasa. Ez digu ojala gehiegirik ere noiz eta nola izan den adierazten dabilztenen ordua eta unetxoak jakiteak. Gauzez eta egunez ginen hemen gu, hemen zen Euskaltzaindia eta, orain arte Burundan inoiz bildu ez bada ere, euskararen udaberri itxaropentsua ekarri nahi dio lurralde honi eta bertako euskaldunei. Burundako lehen euskaltzin osoa da aita Ondarra.

Altsasu aukeratzean Burunda osoa du Euskaltzaindiak gogoan. Alde batetik, F. Ondarra euskaltzain berria, Bakaikuko semea, burundarra delakoz, nolabait euskalki jator honekin zuen zorra ordaindu nahidu orain.

Bada, hala ere, beste arrazoirik eskualde honen nortasuna adieraz lezakeenik. Hemeretzigarren mendeko euskaltzale jatorrek azpimarratu zuten eran, Burunda da geografia aldetik Euskal Herriaren bihotza. Bilbo eta Gasteiz, Iruñea eta Donostia arteko bide erdian dagoela ikusi besterik ez dago. Hain zuzen ere, horrexegatik zioen norbaitek Euskal Herri batuaren hiriburua hemen behar lukeela egon.

Hizkuntza aldetik ere oso berezia da Burunda. Berez Nafarroa izanik eta Nafarroa-garaian ekialdeko hizkuntzaren muga hain gertu Arakilen egonik, hemengo euskarak badu gipuzkeraren kutsua; eta harrigarriago dena, bizkaierarena.

Urdiainen, orain bertan, aditzaren *dot* forma ibili ohi dute Nafartar *dut* esan beharrean. Beren euskara zakarra delako ustean hizkuntza txukundu nahi dutenek berriz, giputzen *det* sartzeko fantasia izan dute, eta joera horrek beti ditu jarraitzaleak. Hala ere, bertako euskaldun zaharrek *eman jeat* erabiliko dute, *eman ziot* hiketako formaren orde.

Hori bera gertatzen da hiztegiarekin. *Izeba* hitzaren ordeaz, *izeko* eta *izko* esaten da Burundan. Sakanako beste herrietan *orantza*, eta Burundan *mentzaia*. Azkuek ez dakar hitz hau. 1969.eko argitalpenari Liño Akesolok egindako eraskinak *mensai* dio. Zalantzarik gabe *mentzai* esaten da hemen.

Herrialde oso ezberdinen jo-muga da Burunda. Aho zabalik gelditu nintzen ni bi golde mota elkarren ondoan ikusi nituelarik Urdiainen: Erromatarrena nekazari baten etxean, eta Auñamendiko golde naharra, aldamenean. *Golde frantzesa* esaten zioten berek. Altsasun ere biak aurkitu ditut. Ez da gehiago golderik. Urte gutxiz galdu dira.

Bidekurutzeko herri jakintza hau oso berezia da eta ez dugu behar hainbat aztertu. Iparraldeko mezua nagusitu zaio batzutan hegoaldeko kutsuarekin: ipuietan, adibidez. Hegoaldeko ohiturek beste askotan baztertu egin dituzte euskaldunon joera zenbait. Esate baterako, Burundan etxaldea senide guzien artean banatzen da. Sakanako beste herrietan zaharrena egiten da etxera, eta besteei laguntza bat ematen zaie ezkontzean. Muga garbia.

Nortasun haundia eman dio jakintza ezberdinen lekukotasun honek Burundari lehengo denboretan. Behin eta berriz erraustuak izan dira herri hauek eta berri berritik jasoak gerrate bakoitzaren atzetik, eta horrek ere uzten du bere ezaugarria.

Gaur euskararen muga dugu Burunda. Herri bakoitzaren etorkizuna ez baino Euskal Herriaren eta euskararen geroa dago hemen zalantzan. Hegoaldeko mugarik aurreratuen du gure hizkuntzak Sakana. Hau galduz, Larraundik gora estutuko zaigu iparraldera hizkuntzaren muga.

Denbora berrien arauera, berriz, berpizteari garrantzirik eman nahi badiogu, Altsasuk Zegama eta Idiazabal herri euskaldunak ditu Gipuzkoa aldera aldamenak eta Urdiain euskara biziarekin sortaldera. Berpizteko egoera berezian aurkitzen da, beraz, bertako zaharrenak euskara mintzo dutelarik. Lekukoa edo testigutza indartzeko lanbidea da berea.

Eta beste maila batean, Iruñea eta Gasteizko hiriburuen erdibidean, Urdiaindik 47 km. daude Iruñera eta beste 47 Gasteizara, hirinagusietako ikastolen lokarri izan behar luke Sakana, herriz herri, ezker eskubi euskararen arrosario luzea hiritaraino egiten joateko.

Oraikoz ez da horrela. Altsasun ikastola eder bat egin da, baina denbora berean lau bost urtez Urdiaingo kaleetan euskara galdu zaigu. Berri txarra. Kalea da egiazko ikastola.

BURUNDA ETA IKERLANAK

Lehen esan dugunez, Sakana ez dago hizkuntza aldetik behar bezala azterturik. Azkue, Barandiaran eta aita Donostiak egindako bildumek jaso-

tzen dute zenbait gauza eta eskegarria da. Bainan, hizkuntzari buruz lan gutxi egin da.

L. L. Bonaparte printzeak Gipuzkoako euskalkitzat jotzen zuen Burundako mintzaira. (1) Arturo Kanpion jaunak bide beretik jarraituz, gipuzkeratzat hartu zuen honako herri hauetako euskara: Ziordia, Olazti, Altsasu, Urdiain, Iturmendi, Bakaikoa, Lizarragabengoa, Etxarri-Aranatz, Unanua, Lizarraga eta Dorrau. (2)

Ez da erraza, alde batetik, herri guzi hauetako hizkuntzak beste argibiderik gabe maila berean daudela esatea. Eta hainbat gutxiago gipuzkera dela aitortzea. Mugako hizkuntza delarik, ez da zaila gipuzkeraren kutsuko gauzak aurkitzea; baina era berean aurki daitezke aldameneko euskalkietako sustraiak. Horietako bakoitzean zoin euskalkiren kutsua nagusitzen den ikustea izango litzateke helburu on bat.

Esate baterako, bide horretatik jo zuen aita Intzak aldamen herrietako aditza ikuspegitzat hartzean. Otzaurte eta Urtsaran Gipuzkoa aldetik eta Olazti, bestetik. Zer esanik ez, alde handia nabarmentzen dela bien artean.

Eta zer esan Lizarraga eta Urdiaingo euskararen artean dauden bereiztasunetaz?

Ikus ditzagun Burundako euskarari buruz egin diren lanak zoin diren.

1) **Damaso Intza.** Burundako Euskalkia. (3) Gehienik Olaztiko aditza jaso zuen lan honetan, bainan Altsasu, Urdiain, Iturmendi eta Bakaiku aipatuz. "Baparroko aditz laguntzaleak" izenburuarekin baditu beste bi lan. (4) Euskal esaera zaharretan ere baditu Burundakoak. (5)

2) **Candido Izaguirre.** "Altsasuko euskeraren gai batzuk" (6) hiztegia, esaerak eta doinua jasotzen ditu. Batez ere azentua erremarkatuz. Aberatsak dira egiten dituen oharak.

3) **J. M. Satrustegi.** Neuk ere etnografiaz egindako lanez beste alde, jaso izan ditut hiztegiari buruz Urdiaingo zenbat ohar, hala nola zizen izenak,

---

(1) BONAPARTE, LOUIS-LUCIEN. Le verbe Basque en Tableaux, Dialectes et sous dialectes.

(2) CAMPION, ARTURO. Gramática Bascongada, pág. 38.

(3) INTZA, DAMASO. Burundako Euskalkia. EUSKERA, 1922, III-3, 3-42 orr.

(4) EUSKERA. 1921, II(II) 3-35 orr. EUSKERA. 1922, III(II) 65-92 orr.

(5) *Naparroako Euskal-Esaera zarrak.* (Iruñea, 1974).

(6) IZAGUIRRE, KANDIDO A. Anuario SFV. 'Julio de Urquijo' 1967. T.I pp. 3-55.

ahaidegokoak eta hitz arruntak. Baita zenbait erromantze zahar eta Urdiaingo kantuak (7).

4) **Pedro de Yrizar.** Bere aditzaren lanean jaso du Burundakoa. Alt-sasu Olazti eta Bakaikuko berriak aita Frantzisko Ondarrak bialduak izan behar ditu, eta Urdiaingoa magnetofonoz hartu eta idatzirik neuk bidali diot. Madrilen bertan hartu dizkio, beste alde, Migel Agirre Urdiaingo sendagileari.

5) **Frantzisko Ondarra.** Gaur bere sarrera hitzaldia egin digun euskaltzain berriak, beste alde, Bakaikuko hiztegitxo bat argitaratu zuen orain dela hamabost hamaseri urte (8).

Ez dakit besterik baden. Nola nahi ere, bada nun lana egin. Agian Dialektogia batzordearen asmoak mamitzen direlarik ikuspegi argiagoa eskainiko digu Burundak. Arabako euskara galdua delarik, arreta gehiagoz hartu behar zen, orain baino lehen, mugako euskalki hau. Nere ustez, bizkaieraren kutsua baino gehiago, arabarraren nolabaiteko jarraipena izan zaitekeen herri hauetako hizkuntzaren bereiztasuna.

EUSKALTZAIN BERRIA

Eta Burundaz mintzo bagara, hain zuzen ere bertako seme batek bide emanik abiatu gara. Bakaikuarra dugu Frantzisko Ondarra kaputxinoa. Barga ondoan etorri zen mundura 1925.eko maiatzaren 19an.

Gogorra zen garai hartan herri hauetak jendeen bizitza. Lurrak ez dira aberatsenatarik eta gizon gehienek Olaztiko porlan fabrikari lana egin ohi zuten. Goizeko lau terdietan edo bostetan jaiki eta oinez joaten ziren zazpi zortzi kilometrotan lantegira. Hauen artean, euskaltzain berriaren aita.

Gaur hemen babesten gaituen Altsasuko konbentura etorri zen gazterik, inguru hauetako beste hainbat ikasle bezala.

1949.eko abenduaren 17an apeztu zen.

---

(7) Ikus. *Vocabulario Popular*, Euskera 1963-64, VIII-IX, pp. 255-283. *Urdiaingo zizen izenak*. Euskera, 1975, XX, pp. 325-329. *Ahaidego izenak*. Euskera, 1977, XXII, pp. 647-652. *Versión popular vasca de un cuento de Grimm* BRSVAP, 1965, XXI, pp. 282-291. *Urdiaingo San Pedroren kantaita*. EGAN 1969, 1-3, pág. 29. *Romance del amante relegado*, FLV. 1969, 3, pp. 353-361. *Canto ritual del agua en Nochebuena*, Ur goiena, FLV. 1971, 7, pp. 35-73. *Pregón festivo de San Juan*. FLV. 1971, 8, p. 171. *Romance vasco de la doncella guerrera*, FLV. 1972, 10, pág. 73. *Rito y mito del agua en el folklore vasco*, Indubán 1973, p. 109. *La Leyenda del dragón en las tradiciones de Urdiain*, CEEN. 1975, 19, p. 13 *Herensugea*. EGAN. 1975, 1-6, pp. 45-54. *Ipui Miresgarriak*, 1980. *Mitos y Creencias*. San Sebastián, 1980.

(8) *Voces vascas de Bakaicoa*. BRSVAP. 1965, c3-4.

Aita Ondarraren bizi-txartela, geroztik, munduz mundu ibilitako elizgizon baten eginkizunena da. Gaur Pinochet jaunaren eremua den Chilen egon zen hamairu urtez (1951-1964). Sortzez badu norberak izar bat, eta euskaltzaletasunaren bidetik landa abiatu zen Ondarrarena. Atzerrian eman zituen lehen fruituak.

Euskal Herrira itzultzean ez zen hemen ere, hasieran behintzat, patxadaz leku batean egon. Lau urtez hiru izendapen izan zituen, Tuteran, Zangoza eta Donostia (1964-68). Euskal gazetan ez genuen ezagutzen.

Geroztik Lekarotzen dago hamahiru urte hauetan.

Irakaskintza izan da bere biziko eginkizun nagusia. Ingles irakasten du Lekarozko ikastetxean, Michigan unibertsitateko tituluaz baliaturik, eta Lekarotzen hasi zen Baztan aldeko tregoharri mendialdeko hilobi zaharrak aztertzen. Geroztik, Baztango eta Nafarroako megalitiko azternen zerrenda osoa egina du bi lanetan (9).

Hizkuntza aldetik Filologia Hispanikan lizentziatua dugu, erromanika sailan. Lizarraga Elkanokoari buruz hiru bat lan egin ditu (10), eta euskal idazki zahar zenbait argitaratu (11), esku izkribuak batez ere.

Aita Ondarraren izendapenez Euskaltzindiaren iker-saila indarberritzen dugu, Dialektologia, gramatika eta Euskararen lekukoei buruz, batez ere, hain eginkizun larriak datorzkigun une honetan. Bere ingles klaseekin buru belarri harrapaturik zegoelarik euskal gaientzat astia izan badu, karguari dagokion lasaitasun gehiago emanez egin dezaken lan garrantzitsuaz zalan-tzarik ez dugu.

Nafarroako egoera negargarriak, beste alde, lekukotasun bat eskatzen du euskararen arloan. Hil edo biziko burruka lotsagarria da alderdi politikoek berezko euskaldun nortasunari Nafarroan sortu dioten auzia. Hitzez ez baina ekintzen bidez erantzun behar diogu zapalketari; napartarron sentipenak eta euskararen aldeko lana lehen mailara bultzatuz.

Alderdi horretatik oso baikor ikusten dut 'Principe de Viana' elkartearen Arkeologia saileko batzarkide dugun F. Ondarra Euskaltzindira ekartzea. Geroak epai beza bakoitzaren erantzunkizuna.

---

(9) Nuevos monumentos megalíticos en Baztán y zonas conlindantes. P. de V. 1975, pp. 5-46; 1976, pp. 21-54. Nuevos monumentos megalíticos en Navarra. P. de V. 1976, pp. 329-363.

(10) Producción literaria. Joaquín de Lizarraga. FLV. 1972. Joaquín Lizarraga en el diccionario de Azkue, FLV. 1980. La escuela de gramática de Joaquín Lizarraga. FLV. 1978.

(11) La parábola del hombre y el dragón. CEEN. 1977. Manuscrito de pláticas en euskera guipuzcoano. 1978, 30; 1979, 31. Catecismo de Uterga, FLV., entre otros.

EUSKAL ESKU-IZKRIBUAK

Frantzisko Ondarra euskaltzainak egin digun sarrera hitzaldiak badu bere garrantzia. Polikarpo aitak zituen euskal esku-idatzi zaharren aurkezpenarekin, aipamen eta esaldi haundiko predikuekin ez bezalako omenaldia eskaini dio bere aulkiko euskaltzain zenduari.

Zerrenda honekin, beste alde, aspaldi egin beharra genuen ekintza baten harian sartu zaigu euskaltzain berria. Edozein herritan galtzeko arriskuan ditugun euskarazko esku-izkribuez landa, baditugu han hemenka jasoak diren bildumak eta horien denen zerrenda zehatzak egiten hasi behar genuen lehen-bait-lehen. Hori da hain zuzen ere, Ondarra jaunaren emaitza.

Polikarpo aitaren bildumak ezezik, Lekarozko liburutegian dauden esku-idatzien aurkezpena ere egin du, hala nola Erriezuko aita Jorjek bereganatutakoena. Horrekin, Lekarozko euskal esku-izkribuen gordailua oso osorik aurkeztu digu. Abiada ona, bidea irekia delarik beste toki batzutan direnen berri ematen saiatzeko.

Euskaltzain berriari erantzuna ematean ez nuke hitz huts eta ongi egina- ren espantu antzutan gelditu nahi. Bere lanaren jarraipen apala besterik ez bada ere, neuk ditudan euskarazko esku izkribuen aipamen laburra egingo dut.

I Orreagako bilduma.

Bederatzi urte egin nituen Luzaiden (1955-1964) eta harreman onak nituen Orreagako lagunekin. Maiz iragaiten nuen Ibañetako lepoa. Arratsalde batez sua egina zuten plaza nagusiaren sarrera aurrean puskak erretzeko. Nikolas Polit bertako buru izandakoaren puska zaharrak zirela esan zidaten berehala.

Aurizko seme ospetsu honen berri banuen nik aspaldi, Luzaideko erretorizana bait zen lehenik, eta gutun edo esku-izkribu zaharrrik ez ote zuen galde- tu nien.

Baietz, eta niretzat begiratu zituztela euskarazkoak, erantzun zidaten. Horrela jabetu nintzen batz bestea 334 orrialde dituen 71 esku izkribuko bildumaz. Neurria 223 × 135 mm. gehienek. Paper haundiren bat edo beste ere bada.

Haien artean baziren beste 15 erdaldun eta 303 orrialde gutxi gora behera.

Orreagako euskal idazkiak ez dira denak egile batenak. Lau sortetan sailkatuko ditugu:

A) **Nikolas Polit** (1834-1906). 52 idatzi euskaldun Nikolas Polit jaunarenak dira. Hauetatik 50, igande eta festa egunetako predikuak dira, eta Jose Oliver Iruñeko gotzaiaren gutun biren itzulpenak bestea biak. Urtean urteko aurkibidetxoak baditu eta horrela, 1869-1873 bitartean emandakoak direla badakigu. Gotzai gutunaren itzulpenak berriz, 1881 eta 1885.ekoak.

Luzaideko mintzaira garbian eginak dira. Idazkera txukuna eta letra oso ederra dute.

Erdarazko bilduma jakingarria da. Ondarrolari buruz 1928an Frantzisko Echeberri, Luzaideko erretoreak, izan zituen traba eta oztopoen kondaira ekartzen dute. Frantziako agintariek, hain zuzen, ez zioten muga iragaiten uzten. Baionako gotzaiaren eta beste agintarien gutunak datoz. Bai eta ere Luzaide eta Orreagako biztanle guzien zerrenda.

Orreagan lan haundiak egin zituen eta bertan izan diren nagusi ospetsuen artean aipatu ohi da bere izena.

B) **Lesaka eta Zugarramurdi**. Orreagako bilduman badira beste hamar prediku zaharragoak, 1848tik 1860 bitartekoak. Lesaka eta Zugarramurdi emanak direla adierazten dute. Euskara herrikoian daude 78 orrialde hauek: *errattacion, errancition, tocatu baitattequiyo, "Oh izena! izen gueiyen gañe-cua, eta guizonic famatuben titulubaq chicatzen tubena! Viño ah!"*.

Lekuko mintzaira aztertzeke oso baliagarriak izan daitezke. Egilearen izenik ez dakigu. Hauetaz baliatzen da Nikolas Polit bere prediku batzutan zenbait hitz aldatuz.

C) Beste bi prediku Zaraitzu eta Erronkari aldeko mintzairaren kutsukoak dira. Bat oso osorik dago eta bigarrenak bi orrialde bakarrik ditu. Hona zenbait adibide: *cayen = haien, cain = hain, can = han. Desterrazra. Conso-lazra. Erdeten zrelaric. Confiatric ayec ezroqueyena obratren zuela Jaungoicoac. Egun elguicinuen munduala aurora. Ezpaitroque bila.*

D) **Joaquin Lizarraga**. Elkanokoaren platika bat ere bilduma honetan zegoen. Zazpi orrialdi ditu eta bere egunean argitartu genuen (12).

Hau da nik dudan lehenbiziko bildumaren kopurua.

II Muruzabalgo bilduma

Nafarroan Ilzarbe bailarako herritxoa da Muruzabal. 1802.an 54 etxe zituen eta 274 biztanle. Obanos eta Uterga ditu aldamenak. Eunate izeneko eliza erromanikoa bere lurraldean dago.

---

(12) SATRUSTEGUI J. M. *Nuevo documento no catalogado de Joaquín Lizarraga sobre los bailes*. FLV. 1976, 23, pp. 205-236.

Pedro Izu bertako erretore zela jasotako bilduma honek 53 prediku ditu, 312 bat orrialderekin. 1979.enean eskuratu nituen eta Iruñean Elizbarrutiko gordailuan toki bereziren bat egiteko zai nago bertara eramateko.

Ez dira denak idazle batenak. Zaharrenak XVIII. mendearen erdialdekoak dira: 1743 dio zaharrenak. Zorro zahar baten gainean Fr. Felix Langarica, Iruñeko komentuko kaputxinoaren izena ipintzen du.

Gehienek ez dute ez herri izenik ez urterik ematen. Batean Larrasoaña aipatzen da, bertako jendea zuzendutako predikuan.

Banaka aztertu beharko lirateke xehetasun zehatzak jasotzeko. Oro har Nafarroa garaiko euskalkian emanak iduri dute. *Erran* erabiltzen du ia denetan. Hala ere, hobeki ikusi arte ezin dut segurtatu.

Erdarazko 18 bat prediku eta Iruñeko gotzaiaren gutun bat ere badira.

III Lafitte jaunaren bilduma

Hemeretzigarren mendeko 30 euskarazko esku-izkribuk eta beste 22 erdarazkok osotzen dute Lafitte jaunak 1977.ean eman zidan bilduma. Erdarazkoetan Migel de Lizargarate batek Ameriketatik egindako gutun mordoak agertzen da.

Euskaldunetan 10 dira urtea adierazten dutenak, eta erdaldunetan 5, XIX. mendearen erdialdekoak denak: 1854-tik 1867-ra.

Sermoi batean Fuenterrabia agertzen da. Lafitte jaunaren ustez Nafarroa garaiko mintzaira dute. *Le Parisien* egunkariaren orriekin inguraturik zeuden; 1960.eko apirilaren 21eko zenbakia. Gainean honela zioen: *30 manuscrits en basque dialecte de Haut-Navarre, milieu de XIXe siècle*. Beste bildumaren gainean berriz: *“..en basque dialecte de Navarre”*.

IV Arruazuko bilduma

162 sermoi eta 977 orrialde badira Arruazuko bilduman, 1833. urtetik 1881ra bitartekoak. Gehientsuak zein urtetakoak diren adierazten dute. Nere sorterriko apez etxean gorde dira eta orain neuk dauzkat, ez bait da han nehor bizi. Iruñeko eliz-barrutiko gordailura eraman nahi nituzke, horretarako arasaren bat ipiñi nahi badute.

Goldaraz eta Eguilleta herriak aipatzen dira zaharrenetan. Goldaraz Nafarroako Imoz ibarreko herria da. Eguilleta izeneko herririk ez dut ezagutzen Nafarroan. Arabako Eguileta?

Egilearen berririk ez dugu. Hogeigarren sermoian, garizumako lehen igandeko predikuaren atzetik, honako agiri hau dago: “D. Mariano Percz

Pbro. Vicario de la Iglesia parroquial de S. Salvador de la villa de Lacunza, Provincia de Navarra, obispado de Pamplona: **C e r t i f i c o** que Cristobal Fuentes, natural de esta villa, asegurado en la Sociedad La Tutelar, inscrito en el registro matriz con el número cuarenta y nueve mil seiscientos doce existe en el día de la fecha disfrutando de buena salud. Y para que conste donde combenga doy la presente en Lacunza á doce de enero de mil ochocientos sesenta y cuatro. Mariano Percaz.”

Ez dakigu sermoinen egilearekin zer ikusirik baduen Mariano Percaz honek. Nola nahi ere, sermoinaren urte bera da agiriarena ere Arruazu eta Lacunza aldamenak direlarik. 1862.eko sermoi baten izenburuak honela dio: “*Sermon de la despedida de la parroquia*”. Herri hauetako elizliburuak begiratzuz argibideren bat eman lezake, behar bada.

V Intzeko bilduma

On Kasimiro Saralegik emanda badut Araitz ibarreko bilduma txiki bat ere. Liburu antzean josirik “Practiquec” izeneko lagungarriak: “Enfermoac visitaceco, eta ongi illcen lagunceco Laugarren libru.” 132 orrialde.

Ama Birjinaren jaiot-eguneko hiru sermoi, 1801, 1808 eta 1825. urtekoak. Beste hiru idatzi labur.

Denak, zazpi lan dira eta 150 orrialde, 1801tik 1825era.

Bukaeran, anime, andie, uztarrie egin ohi du. Larru *guztie* eta odol *guzie* era bietan. Aditzean ere berdin: Agincen *digune*, *dezagule*. Zerureco. Aingueru *bet*. Gracin eta bekatun. 1925.ekoan *tz* idazten du: guardatzen.

Egilearen izena, *Elordi* dio 1801.eko predikuan.

Laburpena

Nik etxean ditudan bost bilduma hauetan, 323 esku-izkribu badira eta 1855 orrialde euskaraz idatziak.

Ehun eta berrogeita hamar urteko epean sartzen dira, 1743-tik 1881-era.

Agertzen diren herriak hauek dira: Luzaide, Lesaka eta Zugarramurdi, Orreagako bilduman. Larrasoaña, Muruzabalgan. Hondarribia, Lafitterenean, Goldaraz, Eguilleta eta Lakuntza, Arruazukoan. Azkenik Intza, bosgarren bilduman.

Egileen artean konda daitezke, Nicolás Polit, Felix Langarica, Elordi, Frantzisko Echeverri eta, behar bada, Mariano Percaz Lakuntzako apezka. Eta batez ere Joakin Lizarraga, Elkanokoa.

Mintzaira aldetik balio gutxikoak gerta ohi badira ere gehienetan, Lesakakoak lekukotasun berezia dute bertako bustidurak eta guzti grafian emaiten baitu. Zaraitzukoak oso jakingarriak iduritzen zaizkit, eta J. Lizarraga Elkanokoarena, dantzei buruz, aberatsa hizkuntza aldetik nahiz etnografia ikerketarako.

Beste apal hariek ere komeni da begiratzea. Nork esan dezake gutxienik uste dugularik ez ote diguten berri bitxien bat agertuko? Berdin, hizkuntza mailan hitz ezezagunen bat edo beste. Herri bakoitzeko joskera eta esamesek balio haundia har dezakete euskalkien nortasuna galtzen doan eran. Eta besterik ez bada, egoera baten lekukotasuna berekin dute. Hori ere zerbait bada. Sura joanak du bere balioa galdu; hura ezin da baliatu. Bestea bai.

Eta hobeki baliatzeko, zure gaiari jarraituz, Ondarra euskaltzaina, eman dizut erantzun mugatu hau, hitzez baino zehatzago lantxo bat mamituz, ekintza honi jarraipena eman behar zaiola esateko.

Zorionak. Emaitza ugaria itxaro du zugandik Euskaltzaindiak.